Working Paper No.104. – Washington. 1997: IMF 25 – p.4.
8. Manzocchi S. External Finance and Foreign Debt in Central and Eastern Europeans Countries. / S. Manzocchi. IMF Working Papers No. 134. – Washington. 1997: IMF. – 28 p. – p. 8.
9. Геєць В. Економічні передумови стабільного соціального розвитку в середньостроковій перспективі / В. Геєць //Економіка і прогнозування. – 12002. - № 2. – С. 9-33.
10. Real Exchange Rate, Devaluation and Adjustment: Exchange Rate Policy in Developing Countries. – Cambridge, Mass.; London: The MIT Press. – 371 p.
11. Кредісов А. Політика стимулювання експорту та її інструменти / А.Кредісов, В.Бабенко // Економіка України . - № 2 . – С.4-12.
12. Williamson J. Advice on the Choice of an Exchange Rate Policy / J. Williamson // Exchange Rate Policies in Developing and Post-Socialist Countries / E.-M.Claassen. – San Francisco: ICS Press. 1991. – P.395-403
13. Johnson H. The Monetary Approach to Balance of Payment Theory / H. Johnson // Journal of Financial and Quantitative Analysis. – Vol.7. 1972 – P. 1555-1172.

УДК 334.732.2

О.В.Третякова, к.е.н., **М.В.Третяков,**
Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича,
м. Чернівці

РОЛЬ ТА ПЕРЕВАГИ КРЕДИТНИХ СПІЛОК У РОЗВИТКУ КРЕДИТУВАННЯ

З огляду на досвід ринкових країн, де широко використовуються акумульовані кредитними спілками грошові кошти дрібних підприємців і фізичних осіб саме для їх кредитування, та оцінюючи функції сучасних вітчизняних кредитних спілок, необхідно поглиблено досліджувати діяльність кредитних спілок із позицій фінансової підтримки ними малого бізнесу.

Учитывая опыт рыночных стран, где широко используются аккумулированные кредитными союзами денежные средства мелких предпринимателей и физических лиц именно для их кредитования и, оценивая функции современных отечественных кредитных союзов, необходимо углублено исследовать деятельность кредитных союзов из позиций финансовой поддержки ими малого бизнеса.

Taking into account experience of market countries, where the accumulated is widely utillized credit unions money facilities of shallow businessmen and physical persons exactly for their crediting, and estimating the functions of modern domestic credit unions, it is necessary it is deep to probe activity of credit unions from positions of sponsorship by them small business.

Ключові слова: фінансові посередники, банки, кредитна спілка, кредит, кредитна політика, позикові кола, кредитний ризик, обліковий кредит, вексель.

Сьогодні особливого значення набуває як кількісне зростання фінансових посередників, так і покращення ефективності їхньої діяльності. Важливо розвивати не тільки банківські установи, а й різні види небанківських фінансових інститутів для забезпечення повноцінного функціонування фінансової інфраструктури, що слугуватиме запорукою подальшого економічного зростання.

В умовах становлення ринкової економіки в Україні особливо актуального значення набуває розв’язання проблеми інвестиційного забезпечення діяльності підприємств, передусім малих і середніх підприємств, власні інвестиційні ресурси яких обмежені. Одним із важливих джерел інвестиційних ресурсів підприємств є кредити, які вони отримують на ринку позикових капіталів через фінансових посередників.

В українській економічній літературі ще немає достатнього, комплексного

дослідження інституту небанківських фінансових посередників. Їх здебільшого розглядають або відокремлено, наприклад, страхові компанії як інститути страхового ринку, недержавні пенсійні фонди як елементи пенсійної реформи, інвестиційні фонди як професійні учасники ринку цінних паперів, або у цілому при дослідженні ринкової інфраструктури чи кредитної системи. Відсутній також системний аналіз процесу становлення небанківських фінансово-кредитних інститутів в Україні з урахуванням впливу економіко-інституційних чинників на цей процес. Глибшого дослідження потребують причини краху багатьох вітчизняних небанківських фінансових інститутів у середині 1990-х років, зокрема помилки, допущені при державному регулюванні їхньої діяльності. Недостатньо приділено уваги узагальненню світового досвіду розвитку небанківських фінансово-кредитних інститутів, перш за все у країнах з ринковою економікою. Крім того, залишаються недостатньо вивченими окремі теоретичні аспекти проблеми.

Питання про значення фінансових посередників у підвищенні рівня ефективності функціонування національної економіки та добробуту суспільства завжди перебували у полі зору дослідників. Вагомий внесок у дослідження сутності фінансових посередників та їхньої суспільної ролі зроблено економістами кінця XVIII – середини XIX ст. – А.Смітом, Д.Рікардо, К.Марксом, кінця XIX – першої половини XX ст. – М.Туган-Барановським, А.Маршалом, Дж.М.Кейнсом, А.Пігу, Й.Шумпетером та іншими.

Дослідженню проблеми становлення і розвитку інституту фінансового посередництва в умовах ринкової економіки присвячені праці багатьох вітчизняних науковців: О.Василика, Н.Внукової, Б.Івасіва, В.Корнєєва, М.Крупки, Б.Луціва, І.Лютого, І.Малого, А.Мороза, С.Науменкової, А.Пересади, М.Савлука, В.Ходаківської, В.Шелудько та інших.

Метою статті є системний аналіз сутності небанківських фінансово-кредитних інститутів, особливостей процесу їх становлення в економічній системі України, а також визначення місця та ролі кредитних спілок у розвитку кредитування.

В Україні на сучасному етапі економічного розвитку найбільш діяльні і відомі фінансові посередники – це установи банківської системи. Однак банки, перш за все, фінансово підтримують великі державні підприємства, які здійснюють постійну підприємницьку діяльність і зацікавлені в довготривалих фінансово-кредитних взаємовідносинах. Розв’язати проблему забезпечення кредитними ресурсами малого підприємництва можна кількома шляхами: створити ефективну державну систему сприяння розвиткові малого підприємництва; створити спеціалізовані банківські установи, що фінансують малий бізнес; розширити сферу кредитування малого бізнесу через мережу фінансово-кредитних установ парабанківської системи.

З огляду на досвід ринкових країн, де широко використовуються

акумульовані кредитними спілками грошові кошти дрібних підприємців і фізичних осіб саме для їх кредитування, та оцінюючи функції сучасних вітчизняних кредитних спілок, необхідно поглиблено досліджувати діяльність кредитних спілок із позицій фінансової підтримки ними малого бізнесу. Вважаємо, дане дослідження треба базувати на визнанні, що сучасні кредитні спілки розвивають започатковані ощадно-позичковими та кредитними товариствами середини XIX – першої третини XX століть на принципах добровільних кооперативних форм господарювання.

Кредитна спілка (КС) - це неприбуткова громадська організація, що діє на кооперативних засадах з метою соціального захисту своїх членів шляхом здійснення взаємокредитування за рахунок акумульованих заощаджень. Неприбутковість кредитної спілки полягає в тому, що вся її діяльність спрямована не на отримання прибутку, а на надання кредитних та ощадних послуг своїм членам. Кредитна спілка - це форма самоорганізації людей, які, об'єднавшись власними силами, створюють для самих себе можливість задоволення своїх потреб у фінансовій сфері[1, с.2].

Кредитна спілка - це самоврядна демократична організація, в якій члени і лише члени визначають види послуг, які нею надаються та встановлюють умови їх надання. Як свідчить міжнародна практика та власна історія України, кредитні спілки завжди виникали там і тоді, коли людям були необхідні певні фінансові послуги, але або їх не надавала жодна фінансова інституція в силу непривабливості даного сектора фінансового ринку з точки зору можливості отримання прибутку (комерційні банки в Україні сьогодні), або ж такі послуги пропонувалися на невигідних, часто грабіжницьких умовах, користуючись монополією та неможливістю іншим чином задовольнити свої потреби в дрібному кредитуванні широким верствам населення (ломбарди в Україні сьогодні).

Привабливість кредитних спілок полягає ще й у тому, що вони виконують дві базові банківські операції – акумулювання грошових коштів і розміщення їх у кредити домашнім господарствам та суб'єктам малого підприємництва, і одночасно функціонують на кооперативних засадах, які є демократичними і гуманними.

Відповідно до Закону України «Про кредитні спілки» від 20.12.2001 року, «Кредитна спілка – це неприбуткова організація, заснована фізичними особами на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки» (стаття 1). Причому надання фінансових послуг є виключним видом діяльності кредитної спілки[1, с.3].

Функціонування установ банківської та парабанківської системи України сьогодні відбувається в досить складних економічних умовах, коли забезпечення стабілізації фінансового ринку ускладнюється політичною

ситуацією, гострим дефіцитом інвестиційних ресурсів, внутрішніми проблемами всіх фінансових установ. Однак усі суб'єкти ринку повинні здійснювати свою основну діяльність за будь-яких умов, застосовуючи при цьому найрізноманітніші методи зниження як зовнішніх, так і внутрішніх ризиків. Ризик кредитної спілки – це загроза втрати частини ресурсів, недоотримання доходів або створення додаткових видатків у результаті надання фінансових послуг своїм членам. Кредитні спілки, як і будь-які інші економічні структури, підлягають зовнішнім ризикам: політичним, соціальним, економічним, демографічним, екологічним тощо. Внутрішні ризики, притаманні кредитним спілкам, поділяються на ризики від фінансової діяльності та організаційні ризики.

Найбільш дохідні для кредитних спілок є кредитні операції, отже, вдосконалення кредитної політики, розроблення нових видів кредитів, що дасть змогу диверсифікувати ризики і залучити широке коло членів, – одне з найважливіших для кредитних спілок завдань. Традиційно кредитні спілки починають свою кредитну діяльність із надання споживчих кредитів, проте, якщо їх членами є переважно суб'єкти малого підприємництва, впроваджують і бізнес-кредити. Сьогодні кредитні спілки найчастіше надають споживчі кредити на придбання товарів та виплат, на лікування, на навчання, на споживчі потреби. Підприємницькі кредити надають двох видів: на збільшення обігових коштів та придбання основних засобів.

Організаційну відмінність кредитних спілок від інших фінансових посередників, яка полягає в тому, що вони створені певними соціально-професійними групами (фермерами, вчителями, працівниками великого підприємства, жителями одного мікрорегіону тощо), можна використати для надання такого прогресивного виду підприємницького кредиту, як «позикові кола». Прагнучи надавати кредити у вигляді «позикових кіл», кредитна спілка повинна підшукати таких підприємців, які мають спільний бізнес або пов'язані між собою виробничо-сировинними відносинами, або користуються спільними знаряддями праці [5, с.24].

Позикові кола складаються із невеличких груп підприємців – членів кредитної спілки, у групі може бути щонайменше чотири особи, а у кредиті зацікавлені або всі члени, або лише один. Відмінність цього виду кредиту від інших підприємницьких кредитів полягає в тому, що всі члени позикового кола відповідають за погашення кредиту. Тому між членами кола повинна існувати взаємодовіра, взаємодопомога і впевненість у тому, що кожен член має можливості та бажання повернути кредит, а це дасть змогу запрацювати таким унікальним етичним принципам, як солідарність і взаємодопомога.

Принцип доброзичливої взаємодопомоги реалізується не тільки між членами мікрогрупи позикового кола, а й між членами кредитного комітету спілки та мікрогрупою. Організовуючи позикове коло, кредитна спілка виступає не лише в ролі кредитора, а й як координатор підприємницької

діяльності учасників мікрогрупи, надавач технічної та інформаційно-навчальної допомоги.

Кредити «позикових кіл» можуть бути невеликими за розмірами, однак будуть збільшуватись у разі успішного повернення. Умовами цього кредиту необхідно передбачити декілька пільгових місяців для освоєння підприємцями одержаних кредитних коштів. Кредитна спілка для кредитування через «позикове коло» повинна створювати окремий позичковий фонд. Якщо член позикового кола має прострочений платіж за кредитом, це відповідальність усього кола, воно саме вирішує питання, як повернути прострочену заборгованість.

Перехресне гарантування членами кола повернення кредиту зменшує кредитний ризик для кредитної спілки в цілому. І хоча мікрогрупа ніколи не буде здатна повністю усунути його, вона виступатиме потужним механізмом визначення і реагування на проблемні кредити, які зазвичай руйнують діяльність фінансових посередників.

Отже, кредитування через позикові кола як прямо, так і опосередковано допомагає розвиткові підприємницької діяльності, а для кредитної спілки – зменшує кредитний ризик і є джерелом доходів.

Іншим вигідним для кредитної спілки видом кредиту може бути обліковий кредит, що надаватиметься суб'єктові підприємницької діяльності у вигляді урахування кредитною спілкою комерційних векселів. Кредитні кооперативи світу давно успішно працюють з обліковим кредитом, заснованим на вексельному обігу. У кредитних спілках Західної України початку XX століття частка облікових кредитів становила 1/3 усіх виданих ними кредитів [70, с. 87-88].

Під час обліку (врахування) векселів фінансова кредитна установа купує у векселедержателя (постачальника за торговельною угодою) вексель до закінчення терміну платежу за векселем. Таким чином, векселедержатель (кредитор, що надав товар покупцеві із відстроченням платежу) повертає собі кошти за товар, а фінансова установа стає одержувачем коштів за цим векселем і зберігає врахований вексель у себе до терміну його погашення платником (покупцем товару).

Згідно із Законом України «Про обіг векселів в Україні» від 05.04.2001, № 2374-III , зобов'язуватися та набувати права за переказними і простими векселями можуть юридичні та фізичні особи (стаття 3). Видавати переказні і прості векселі можна лише для оформлення грошового боргу за фактично поставлені товари, виконані роботи, надані послуги на основі укладеного відповідного договору в письмовій формі (так названі «комерційні» (торгові) векселі) (стаття 4) [2].

У разі видачі векселя відповідно до торговельного договору припиняються грошові зобов'язання щодо платежу за цим договором та виникають грошові зобов'язання щодо платежу за векселем. Застосовуючи вексель для

кредитних операцій, належить користуватися не лише наведеним Законом, а й Уніфікованим Законом про переказні і прості векселі, ухваленим Женевською конвенцією 1930 року з урахуванням певних застережень, Законом України «Про цінні папери і фондову біржу», Законом України «Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні і прості векселі», Законом України «Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року про врегулювання деяких колізій законів про переказні векселі та прості векселі», Законом України «Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року про гербовий збір стосовно переказних векселів і простих векселів».

Надання облікового кредиту (врахування векселів) не суперечить статті 21 Закону України «Про кредитні спілки», що розкриває господарську діяльність кредитних спілок, а саме: «кредитна спілка надає кредити своїм членам на умовах їх платності, строковості та забезпеченості в готівковій та безготівковій формі. Отримувати кредити від імені членів КС можуть також селянські (фермерські) господарства та приватні підприємства, які знаходяться у їх власності».

Обліковий кредит вигідний для контрагентів торговельного договору та для кредитної спілки. Підприємець-постачальник може відвантажити товар (надати послугу, виконати роботу) без затримки, розв'язавши проблему збуту; отримати на руки вексель, за яким платник зобов'язується здійснити платіж на його користь із відстроченням платежу від 90 днів до 1 року; передати право власності на вексель своєму кредиторові за допомогою індосаменту; продати вексель кредитній спілці до настання терміну платежу, отримавши кошти у вигляді облікового кредиту на суму номінальної вартості векселя мінус комісійні КС; отримані кредитні кошти використати як обігові, таким чином пришвидшити розрахунки із своїми кредиторами та постачальниками.

Підприємець-покупець може відразу отримати товар від постачальника і використати його у власному виробництві; відтермінувати платіж за товар, реалізувавши за цей термін свою продукцію або отримавши кошти з інших джерел. При цьому він не втратить репутації на ринку, не розірве ділових відносин із постачальником.

Кредитна спілка від надання облікового кредиту матиме такі вигоди:

- ✓ оптимізує свою кредитну політику;
- ✓ диверсифікує кредитні ризики;
- ✓ отримає додаткові процентні доходи у вигляді дисконту за урахованими векселями;
- ✓ розширить поле членства;
- ✓ збільшить свій капітал, робочі активи, ліквідність;
- ✓ підніме свій рейтинг[4, с.24].

Прості і переказні векселі складаються у документарній формі на бланках

із відповідним ступенем захисту від підроблення, форма та порядок виготовлення яких затверджуються Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку за погодженням з НБУ. Придбати вексель можна у банках України, сплативши гербовий збір. Згідно із Законом «Про обіг векселів в Україні» платіж за векселем на території України здійснюється тільки в безготівковій формі, що не є обмежуючою умовою для фізичних осіб-підприємців чи приватних малих підприємств, які обов'язково відкривають у банках поточні рахунки для розрахунків. Бланки векселів дозволяється виписувати лише номіналом від 50 до 1 000 000 грн.

Кредитна спілка ураховуватиме векселі з дисконтом, тобто утримуватиме на свою користь деяку суму комісійних. Процентну ставку для облікового кредиту КС повинна встановлювати самостійно, вона може бути нижчою від процентної ставки за іншими кредитами, однак для КС обліковий кредит вигідний ще тим, що фактична процентна ставка за обліковим кредитом завжди є вищою за номінальну ставку.

Це твердження можна перевірити на простому прикладі:

- ✓ вексель на суму 10 000 грн. враховано КС за 45 днів до дня платежу за ставкою 15% річних;
- ✓ дисконт = (10 000 × 15 × 45)/ (100 × 365) = 184,93 (грн.);
- ✓ сума виплати = 10 000 – 184,93 = 9 815, 07 (грн.);
- ✓ фактична процентна ставка = (184,93 × 100 × 365) / (9 815,07 × 45) = 15, 28%.

Обліковий кредит повинен строго контролюватися і обліковуватися. Облік коштів за врахованими векселями пропонуємо здійснювати на рахунках 6-го класу – «Поточні зобов'язання» за № 687 – «Операції з нестандартними позичками». Неоплачені в день строку платежу векселі кредитна спілка повинна передати наступного дня до 12 години нотаріусові за місцезнаходженням платника для опротестування (дозволяється продовжити термін ще до двох днів), де процедуру повернення коштів кредитній спілці за векселем здійснює нотаріус.

При неповерненні платежу КС подає всі матеріали в суд. Строк позовної давності для КС до акцептанта – три роки з дня настання строку платежу. У разі оплати векселя після строку платежу КС виставляє платникові вимогу сплатити пеню за прострочені дні плюс 6% річних, що вимагається Уніфікованим законом, а також компенсувати її видатки.

Володіння векселями дозволить кредитній спілці мати ліквідні активи та одержувати кредити в банках шляхом переврахування векселів, однак надання такого кредиту потребуватиме:

- ✓ підготовки кваліфікованих кредитних працівників;
- ✓ подвійного вивчення платоспроможності векселедавця і кредитоспроможності векселепред'явника;
- ✓ ухвалення необхідних нормативних актів, зокрема: Департаменту

регулювання діяльності КС необхідно розробити типове Положення «Про кредитні операції КС з векселями»;

✓ сприяння кредитних спілок для створення дієвого механізму захисту прав кредитора через внесення відповідних змін у Закони України «Про банкрутство», «Про заставу», «Про державну виконавчу службу», у Цивільний кодекс України та інші законодавчі акти.

Таким чином, запропоновані кредитним спілкам нові види кредитних продуктів дозволять їм диверсифікувати кредитні ризики, урізноманітнити фінансові послуги своїм членам, збільшити дохід, залучити більше членів. Для підприємців – членів КС одержання облікового кредиту вигідне тим, що вони, не зупиняючи циклу виробництва, можуть відтермінувати платіж за сировину або отримати відразу обігові кошти. Кредитування підприємців через позикові кола зменшить для них перешкоди (не вимагатиметься ліквідна застава) до отримання кредиту, особливо на початку розгортання бізнесу, допомагатиме у встановленні бізнес-зв'язків.

Процес розбудови системи кредитних спілок України ще триває, будуть розроблятися національні схеми та запозичуватиметься досвід інших країн. Беручи до уваги те, що в економіці України аграрний сектор займає велику питому вагу, вважаємо за доцільне в подальшому розбудовувати українську кредитну кооперацію, основуючись на досвіді Росії, а саме: виділити окремо сектор міських кредитних спілок і сектор сільських кредитних спілок. Причому належить узаконити, що сільські кредитні спілки повинні свої ресурси спрямовувати, у переважній більшості, на розвиток фермерства та сільського підприємництва.

Кредитні спілки мають переваги перед іншими фінансовими установами позабанківської системи: механізм створення є простим, структура управління є демократичною, а система контролю не дозволяє допускати зловживань; кооперативні принципи є привабливими для населення; статус неприбуткової організації дає пільги в оподаткуванні. Тому сьогодні урядові структури України повинні чітко визначитись щодо сприяння розвиткові кредитного кооперативного руху. Перспективними напрямами створення ефективної системи державного сприяння належить визнати такі: узгодження всіх законодавчих і удосконалення підзаконних актів, що стосуються діяльності кредитних спілок; початковий державний внесок у Фонд гарантування депозитів КС; надання кредитним спілкам пільгового довгострокового кредиту з боку банків; формування інформаційної мережі для висвітлення особливостей діяльності кредитних спілок і для створення здорової конкуренції на фінансовому ринку.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про кредитні спілки» від 20.12.2001 р. № 2908-Ш.//Урядовий кур'єр. – 2002. – 23 січня. – № 14. – С.1-8.

2. Закон України «Про обіг векселів в Україні» від 05.04.2001 р. № 2374-Ш.//Урядовий кур'єр. – 2001. – 4 травня. – № 78.

3. Голець І. Фінансові посередники на ринку капіталів // Ринок цінних паперів України.- 2008.- №1-2. – С.64-72.
4. Гончаренко В. Кредитні спілки в системі суб'єктів фінансового ринку // Банківська справа.- 2007.- №4.- С.24-28.
5. Гончаренко В. Про кредитну кооперацію // Економіка України.- 2008.- №4.- С.24-30.
6. Слав'юк Р.А. Кооперативні кредитні установи у фінансовому забезпеченні розвитку аграрного бізнесу // Фінанси України.- 2007.- №2.- С.96-103.

УДК 339.72

С.С.Чередніченко,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

ПРОБЛЕМИ ТА ПРИНЦИПИ ПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИК ОЦІНКИ БАНКІВСЬКИХ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ ЗА СТАНДАРТАМИ УГОДИ BASEL II

Автор досліджує потенційні ускладнення при впровадженні стандартів оцінки банківських кредитних ризиків, встановлених угодою Basel II, у країнах з перехідною економікою. Наприкінці надаються рекомендації щодо розробки нових принципів банківської політики, обумовлених впровадженням таких стандартів.

Автор исследует потенциальные усложнения при внедрении стандартов оценки банковских кредитных рисков, установленных договором Basel II, в странах с переходящей экономикой. В конце предлагаются рекомендации по разработке новых принципов банковской политики, обусловленных внедрением таких стандартов.

The author analyses potential challenges which may arise while implementing standards of banking credit risk assessment determined by Basel II accord in transitional countries. At the end of the research the author gives recommendations as for the development of new banking policy principles stipulating to such standards.

Ключові слова: Basel II, кредитні ризики, оцінка ризиків, банківські регулятори, країни з перехідною економікою.

За свідченням багатьох джерел теперішню фінансово-економічну кризу було спричинено нестабільністю світової банківської системи. За відсутності жорстких критеріїв аналізу потенційних позичальників багато кредитних інститутів видавали кредити без належної оцінки їхньої платоспроможності, результатом чого стало банкрутство великої кількості банків по всьому світу. Особливо гостро проблема збереження стійкості фінансових установ постала у країнах з перехідною економікою – Польщі, Угорщині, Росії, Україні тощо.

У червні 2004 р. Базельським комітетом з банківського нагляду було опубліковано нову угоду Basel II, спрямовану на підвищення управління якістю у банківській справі, що, у свою чергу, мало укріпити стабільність світової фінансової системи у цілому. Зокрема, відношення сукупного капіталу до сукупних активів мало становити щонайменше 8%. Утім, оскільки постанови Базельського комітету носять лише рекомендаційний характер, країни, які приєдналися до відповідної угоди, мають право самостійно визначати термін та структуру процесу впровадження її стандартів. Такий стан речей слугував одним із факторів, які підірвали